

A GÖDÖLLŐI KASTÉLY HOMLOKZATA

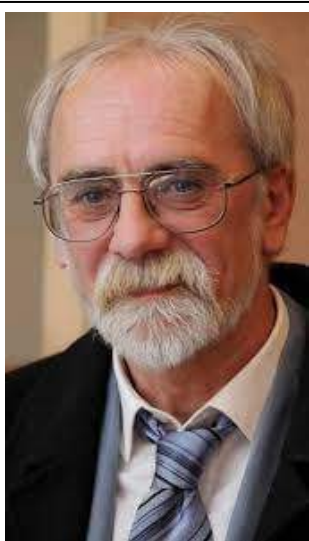
A GRASSALKOVICHOKRÓL ÉS EGYES LEÁNYÁGI UTÓDAIKRÓL EGY KÉSEI LESZÁRMAZOTT CSALÁDI EMLÉKEIVEL KIEGÉSZÍTVE

Vannak életünkben egészen váratlan pillanatok. Ilyen volt az is amikor – feltételezésem szerint számos ismert és általam már nem ismert leányági Grassalkovich leszármazott közül – éppen engem kértek fel arra, hogy a gödöllői kastélyrestaurálást lezáró budavári konferencián a családról emlékezzek.

A múlt egyéb területein szívesen és olykor eredményesen kutakodtam, de most a köz számára fontosabb kutatások miatt félbe maradt családtörténeti tanulmányomat vettem ismét kézbe.

Megpróbáltam, hogy a rendelkezésre álló idő alatt felvázoljam az igen érdekes és üstökösszerű Grassalkovich történetet és a leányág egyik legtöbb értékkel és érdekességgel szolgáló vonalának színes emlékeit is elhelyezzem benne. Ehhez áldott emlékü csodálatos nagyanyám, nikelsburgi Nikell Eleonóra – a név ellenére minden áldozatot vállaló magyar nagyasszony – kilenc és fél évtizeden át szikrázó memóriájának nekem sok szeretettel és nagy igyekezettel juttatott és általam féltve őrzött morzsáiból is fogok csipegetni. Ezt egészítem most ki a családom anyai ága ebbe az irányba mutató gyökereinek bemutatásával.

Különös érzéssel teszem ezt, hiszen egész gyermekkorom, sőt életem első öt évtizede úgy telt el, hogy minderről kötelező volt mélyen hallgatni, s bár az utóbbi években ettől a szorongástól már megszabadultunk, mégis most először beszéltem, illetve most írok, erről a nagy nyilvánosság előtt is.

VARGA KÁLMÁN

A felkérés meglepetésének elmúltával örömmel megírt előadásomat is így kezdtem. Itt azonban utólagos betoldással kell élnem. Már elkészültem a munkával, amikor rájöttem, hogy a jeles történész Varga Kálmán e témában kitűnő összefoglaló írást jelentetett meg. Vagyis őt illette volna e meghívás. Nála többet nem nyújthatok, csupán ama talán érdekes, leányági családi morzsákat. Természetesen a megfelelő hivatkozással, néhány általa feltárt érdekességgel is megtoldom szerény munkámat s ezt teszem a Fallenbüchl Zoltán munkáiból nyert információkkal is.

FALLENBÜCHL ZOLTÁN
1924–2006

A bécsi döntést követő négy magyar esztendő Kolozsvárjának boldog gyermeklakosaként volt alkalmam először hallani a Grassalkovich nevet. A falon függő, számomra érdekes, fát ábrázoló képen kívül, szüleim utazásával kapcsolatban merült fel, mert a Grassalkovich per miatt bíztak pár napra nagyanyám gondjaira. Az Astoria szállóval szemben levő telket perelték együtt a leányági örökösök, ugyanis III. Grassalkovich Antal ezt azzal a kitéttel adományozta a székesfővárosnak a nemzet színházának felépítésére, hogy amennyiben azon már nem ez az intézmény áll, a telek visszazáll a családra.

A perrel foglalkozó kolozsvári újságok ma is a családi levéltárban vannak. Nos, ekkor ültetett nagyanyám a fotelje mellé, és kezdett először mesélni nekem a Grassalkovichokról. Eleinte csupán érdekes történeteket, később, már kamasz koromban I. Antaltól származtatott aforizmákat is.

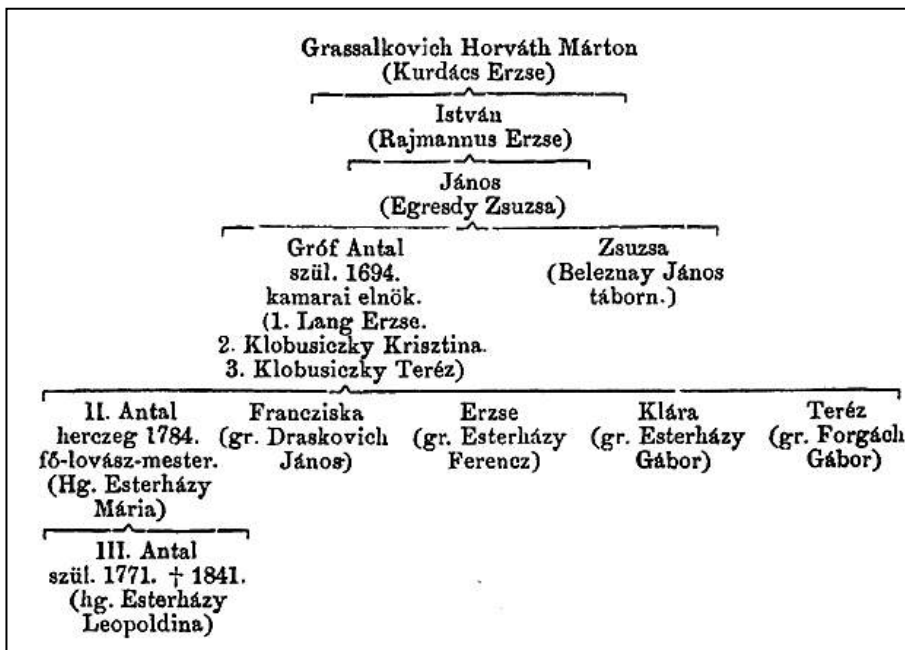
Kik is voltak ők?

A család, mint akkoriban annyi magyar nemesi família, a török idők alatt elszegényedett. Az első feljegyzett ős Grassalkovith N. még th végződéssel írja nevét s feltételezhetően Horvátországból származott észak Magyarországra.

S itt máris a Varga Kálmán dolgozatból idézem Ripka Ferencnek, 1925-31 között Budapest polgármesterének kriptabéli tünődéseiből az I. Antal koporsója mellett született gondolatot, mely szerint: „A szegény tót diák éppen olyan nyugodtan, mozdulatlanul alszik kincseket érő koporsójában, mintha sosem lett volna hatalmas úr, fejedelmek barátja s földi javak mindenikének osztályrészesze.” Nos, egyrészt az a th mintha valóban a horvát múltra utalna, másrészt pedig a „hatalmas úr” ősei már hat ismert generációval előtte is magyar nemesek voltak, s csupán a név jelez idegen eredetű, egyetlen valamikori őst, azt, aki a nevet hozta magával, de utódai már magyar nemes családokból választhattak feleséget. Az első ismert éppen a már említett Grassalkovith N. volt.

RIPKA FERENC
1871–1944

A tót ifjú megállapítás tehát tévesnek tűnik. Bár egykor minden szláv eredetűre is használták a tót jelzőt. De tény, hogy a több nyelven beszélő I. Antal szlovákul is tudott, meg latinul és németül is, s attól még nem római vagy német.

De lám az „elnyomó” magyarok nem használták pejoratív értelemben a tót megnevezést, s

nem is akartrák tagadni egy-egy jelesünk tót eredetét, sőt, még javukra tévedtek!

Grassalkovith N.-t egy ismeretlen nevű fiú, majd Mihály, Mátyás és István követik. Ekkor érkezünk el 1656-ba, amikor is megszületik a nevét később már ch-val író Grassalkovich János.

Az elszegényedett nemesi család sarja csak szerény vagyonnal rendelkezik.

Vak Bottyán postamestere és írnokaként részt vesz a kuruc felkelésben.

A gyermektelen hadastyán családja nagyon megszereti és örökbe fogadja. Így az ő nem túl nagy vagyonkájuknak is örököse lesz.

Neki, nejétől, egresdi Egresdy Zsuzsannától, két élő gyermeke marad.

Egy fiú, aki történetünk egyik főhőse, vagyis gróf. I. Grassalkovich Antal és egy leány Zsuzsanna – családom nyolcadik őse – aki gróf Beleznay Jánosné néven elindítja azt az ősi ágból fakadó női vonalat, amely családunknak egyik gyökere.

I. GRÓF GRASSALKOVICH ANTAL
(1694–1771)

GRÓF BELEZNAV JÁNOS
(1673–1754)

S ha itt tartunk, vizsgáljuk meg ez így kialakult és számos áttételes gondolatot szülő helyzetet.

I. Grassalkovich Antal 1694-ben látta meg a napvilágot. Rendkívüli adottságokkal megáldott és szerencsés csillagzat alatt született gyermek volt.

Gyermekkora egybe esett a Rákóczi szabadságharccal (1703–1711). Apja, aki – mint láttuk – maga is a kurucok mellé állt, sőt vak Bottyán legközelebbi embere volt, mai észszel gondolkodva ezzel megpecsételhetette volna fiának sorsát. De mindez mégsem volt akadálya később annak, hogy I. Antal, mint szegény diák, a nyitrai piarista, majd a nagyszombati jezsuita szerzetestanárok tanulója legyen.

Ismereteim szerint még az unokának is birtokában voltak azok az agyag edények, melyekben I. Antal a napi ételmeiszert adagját hazavitte, s melyeket – róla szóló írások szerint – 1751-es gödöllői látogatásakor, maga Mária Terézia is kezében tartott

Jogi tanulmányai során, jó eredményeinek köszönhetően – „kuruc-bélyeges származásától függetlenül” – egy királyi táblai ülnök patvaristája lehetett. Ebben Fallenbüchl Zoltán szerint a korabeli nemesi szolidaritás is közrejátszott.

Mennyire más megosztottsága nemzetünknek a kuruc-labanc kor, mint a mai egészen más, nemzeti és nemzet ellenes törésvonalat mutató. És ezt a megállapítást erősíti, ahogy majd meglátjuk az is, amit a labanc oldalon nevelkedett, sőt a császári udvar legfelső vonzásában munkálkodó zseniális grófnak a magyarsághoz, magyarságához viszonyulása mutat.

Közbevetőleg most említem meg, hogy a későbbiekben ő maga is élére áll egy olyan kezdeményezésnek mely a történelmi körülmények miatt elszegényedett nemesek felszegélyezését szolgálja és tehetséges gyermekeiknek a taníttatását megkönnyíteni szándékozik.

A férfi és női ágú családjaink történetét érdekes módon köti össze egy tárgy! A Szász család lécfalvi Gyárfás felmenői révén birtokában volt Gyárfás Jenő egy munkája, amelyet magam is itt őrizhetek a Hitel Múzeum-Galéria falán. A Tetemrehívás című képről jól ismert mester, feltehetően Pataky László számtalan kuruc témájú képének hatása alatt festhette meg a hasonló stílusú: Vak Bottyán vonulása című képét. Dédanyám e jeles művész unokatestvére nem sejtette, hogy két generáció után, családjának egy ága összetalálkozik a témát adó derék kuruc vezér fogadott fia családjának utódaival.

Ez is a tárgyak sorsának érdekes és fordultatos történetéhez tartozik, amint azt Emerson megjegyezte arról, ahogyan azok „helyük” felé vonzódnak.

**VAK BOTTYÁN VONULÁSA A DUNÁNTÚLON
PATAKY LÁSZLÓ NYOMÁN GYÁRFÁS JENŐ KÉPE, GYÁRFÁS-SZÁSZ CSALÁDI ÖRÖKSÉG**

I. Antal rendkívüli módon tudott bánni a pénzzel. Értékelt és hasznosította, nem maga a pénz, hanem az általa megszerezhető működő és átörökíthető vagyon érdekelt, s talán ebben is, a működő rendszerek felépítésének öröme. De megértő pártfogója maradt egész életében a szegényeknek, határozottan törekedett arra, hogy jobbágyai jól érezzék magukat, mélyen hívó és egyházát támogató ember, s mint ilyen utóbb kegyúr volt. Nem tagadta, mennyire igényli, hogy mindenki szeresse és becsülje, amit legtöbbször ellenfelei, sőt ellenségei esetében is sikerült elérnie.

Itt jut eszembe néhány családirag lazább formában emlegetett aforizmája, melynek eredeti szövegét most kerestem meg. Ugyanis két kéziratos (feltehetően diktált), nem mindenben azonos aforizma gyűjteménye van a Széchenyi levéltár, illetve az Egyetemi Könyvtár gyűjteményében. A gyűjtemények nyelve magyar és itt máris el kell mondanom, hogy egyik élharcosa volt a magyar nyelv meghonosításának. A hozzá befutó álláskérések esetében előnyt jelentet, ha a kérés magyar nyelven született. E téren több kortársával is együttműködött.

De lássuk az aforizmákat:

„Amit magad végbevihetsz, ne bízzad másra”.

„Ellenségeidnek barátait magadévá tévén, ellenséged is tied léssen.”

„Mindenki cselekedeteit ditsírd és ha nagyon betsülni kívánnak betsüld, mert ezek semmibe sem telnek és jó akarókat szereznek.”

„Az emberek egymás hasznára születtek”

„A nem tetsző barátságot ne vágd el, de altassad el.”

Pályafutásának állomásait érdemes áttekinteni:

Mindenekelőtt egy érdekesség. Gyermekkorra egybe esik a Rákóczi szabadságharc (1703-1711). Apja maga is a kurucok mellé áll, sőt vak Bottyán íródeákja és postamestere s a gyermektelen Bottyán őt fiává fogadja. Mindez nem akadály a később annak, hogy fia, I. Antal, mint szegény diák, a nyitrai piarista, majd a nagyszombati jezsuita szerzetestanárok tanulója legyen és jó eredményeinek köszönhetően „kuruc bélyeges származásától függetlenül” jogi tanulmányai során egy királyi táblai ülnök patvaristája lehessen. Ebben Fallenbüchl Zoltán szerint a korabeli nemesi szolidaritás is közrejátszott.

Közbevetőleg most említem meg, hogy a későbbiekben ő maga is élére áll egy olyan kezdeményezésnek mely a történelmi körülmények miatt elszegényedett nemesek felségélyezését szolgálja és tehetséges gyermekeiknek a taníttatását megkönnyíteni szándékozik.

Hősünk életében nem az első szerencsés véletlen jön közbe. A török kiűzése utáni zavaros birtokviszonyok rendezésére 1690-ben létrehozott „Neoaquistica comissio”, vagyis az „Új szerzemény bizottság”, most, 1715-ben, kezd érdemben működni, és a 21 éves ifjú tehetség ekkor már királyi ügyészként kapcsolódik ebbe a munkába.

Ha nem tévedés, 19 évesen már a *pragmatica sanctio* előkészítésénél is ott inaskodott, s ha elgondolkodunk egy pillanatra, és egynémely mai 19-21 éves – teljes szülői függőségben „bulizó” – csemetére gondolunk, van okunk csodálkozásra.

Ez az a pont, ahol elindul a vagyonszerzés útján, mai szemmel különös módon, de akkori szokások szerint szabályosan, ugyanis az ügyek intézésénél az illetékesek a kincstár érdekei mellett, megengedett módon és kellő önfegyelemmel, a saját jól felfogott érdekeiket is képviselheték. Az információk birtoklásában hatalmas lehetőségek rejtőztek és I. Grassalkovich Antal elindulhatott azon az úton, melynek végére kialakult mesés birodalma. Minden lehetőséget felhasznált, ami nem merítette ki a korrupció fogalmát. Emellett puritán életmódot folytatott és a hivatalok halmozásával gyűjtött pénzeket, s az előnyös kölcsönöket, mind birtokvásárlásra fordította.

A birtokokat a jól felmért gazdaságfejlődési irányokat megsejtve, a főváros és a Bécs, Buda, Kassa útvonal mentén szerezte. Mikor csak tehette kivásárolta a nem magyar kézen levő birtokokat is, ami abban az időben szimpátiát kiváltó tényező volt, s nagyban ellensúlyozta a hirtelen növekvő vagyon miatti irigységet. De nem csak a maga javára tette ezt.

**A JÁSZKUN REDEMPTIÓRÓL SZÓLÓ OKLEVÉL
(1745)**

Ő intézte például a Jászkun területek visszaszerzését a német lovagrendektől, ezzel is nagy népszerűséget szerezvén, mert így biztosította a jászok és kunok számára a jobbágyságból való megváltkozás alapját.

1720-ban 26 évesen már Királyi Ügyigazgató. 1722-ben megnősül. Elveszi Bajthay István alispán ifjú özvegyét. A házasságból utód nem születik.

1723-ban kezdődik gödöllői birtokossága és 1724-ben táblai ülnök is lesz, majd 27-ben a Kamara tanácsosa. 1731-ben az előléptetés miatt megüresedett Királyi személynöki pozíciót is elnyeri. 1732-ben bárói rangra emeli a király, majd a kegyúri jogot is megszerzi.

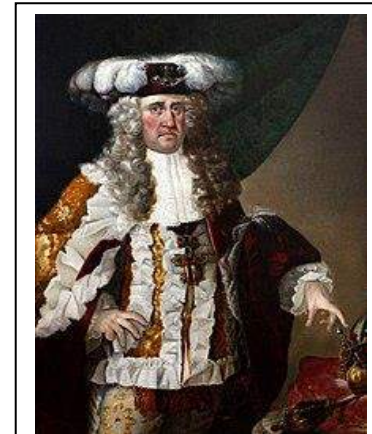
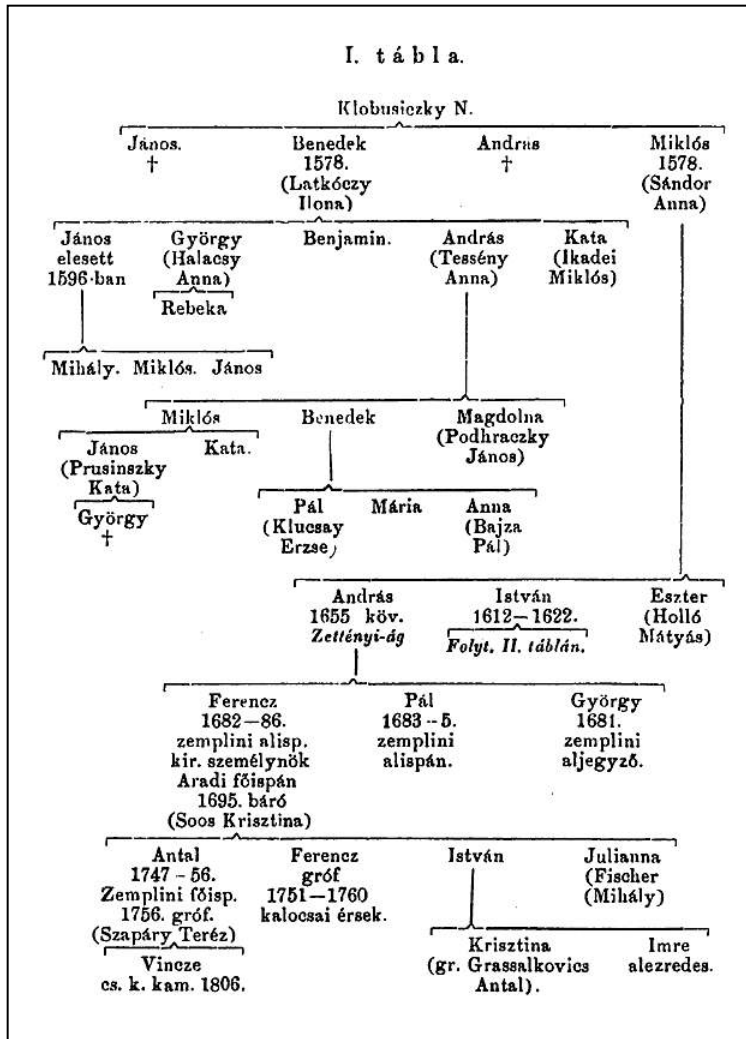

**A MÁRIABESNYŐI NAGYBOLDOGASSZONY BAZILIKÁT ÉS KEGYHELYET
1761-BEN ÉPÍTTETTE I. GRASSALKOVICH ANTAL GRÓF**

Mint hívő katolikus, számos templomot épít, újít fel, vagy támogat, s ezzel az egyházi berkek jóindulatát is elnyeri. A máriabesnyői kegyhely és a kolostor nagy patrónusa. A családi kriptát is a kegytemplom altemplomában építteti meg.

Ismét egy aforizmáját idézhetjük: „Utálatos és kárhozatos fortély úgy szolgálni az Istennek, hogy az ördögöt meg ne bántsd” - mondja. Magánélete is példás.

Közben 1729-ben meghal neje. Két év után újra házasodik. Elveszi Klobusiczky Krisztina bárónőt.

VI. KÁROLY
1685–1740
(1711–1740)

A család VI. Károlyt házasságközvetítőként is emlegette, de ilyen pletykák szárnya kaptak később a fiatal Mária Terézia szerepéről is.

Az új feleségtől sorra születnek gyermekei. Anna-Franciska 1732; majd Antal-János 1734; Klára a későbbi Esterházy Gáborné 1735; Anna-Mária a majdani Haller Gáborné, 1736; a korán elhalt Ignác-Lőrinc, 1737; Terézia-Ilona, aki felnőve Forgách Jánosné lett és csak 29

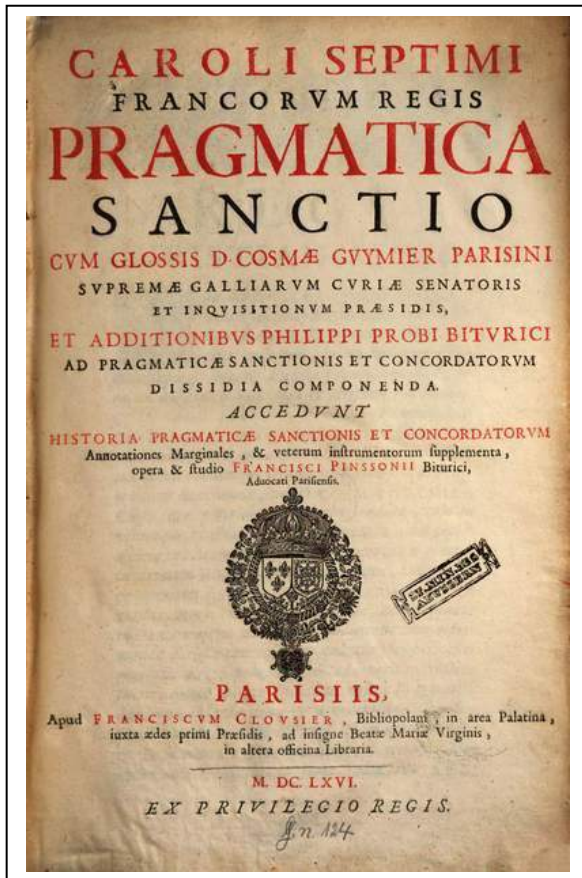
**A FORGÁCH CSALÁD CÍMERÉNEK
BIRTOKUNKBAN LEVŐ GOBELIN VÁLTOZATA**

évet élt. Az ő születése azonban anyjának életébe került. Grassalkovich Antal ismét megözvegyült.

Érdekesség, melyről a kései család is tudott, hogy minden gyermekének szegényházi gondozottak voltak a keresztszülei. Ez akkoriban kegyes szokás volt.

Nehézségei is akadtak. Reviczky János ellenlábasa vagyonszerzésével kapcsolatban hivatali jogán kutakodott utána, de ismét szerencséje volt. Reviczkyt elvitte a sárgaság.

A Habsburgok az orosz cárnővel szövetségben a törökkel vívtak háborút. A kezdeti sikerek után kudarcok következtek, de Grassalkovichnak ez is kedvezett, mert a hadiszállításokkal hatalmas pénzeket keresett. Fallenbüchl Zoltán felhívja figyelmünket arra, hogy ebben közrejátszott birtokai földrajzi helyzetének jó megválasztása is.

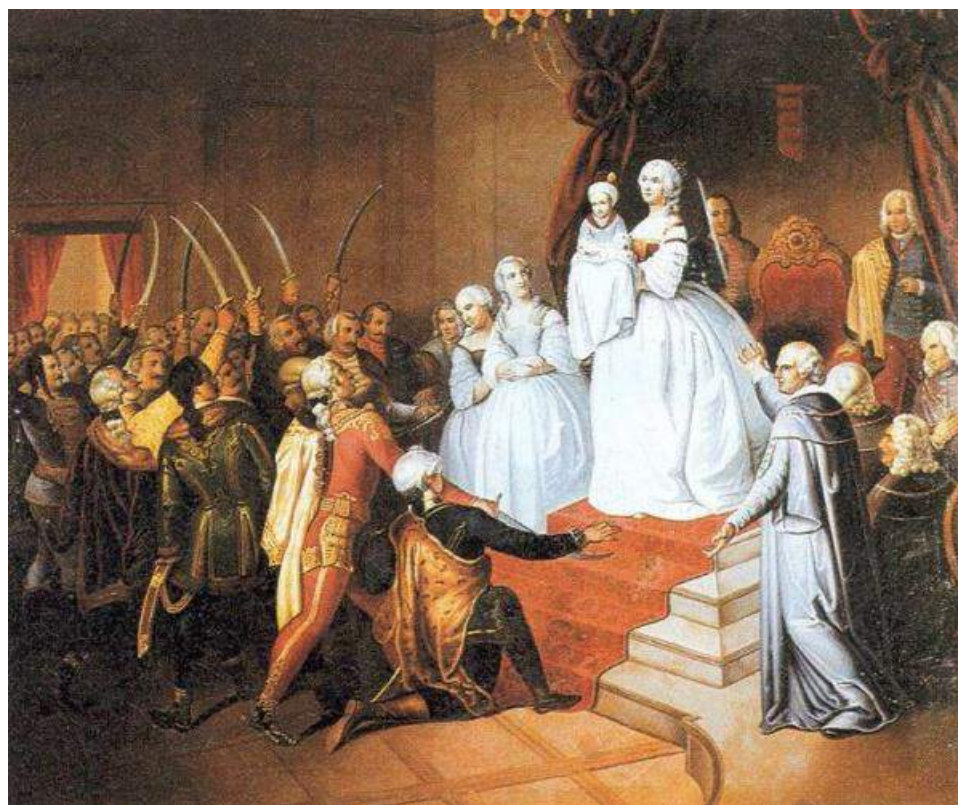

1740-ben Károly meghal és helyét a Pragmatica Sanctio (1713) alapján Mária Terézia foglalja el. Az előbb említett feljegyzés szerint a fiatal Grassalkovichnak már a Pragmatica Sanctio előkészítésében szerepe volt, feltehetően akkor és ott kezdődhettek „inasévei”.

A poroszok mást gondolnak és támadnak. Mária Terézia nagy bajban van. A bajorok és a franciák is belépnek a háborúba. Minden veszni látszik.

És ekkor jön el Grassalkovich Antal újabb „ideje”.

A királynő nagymértékben támaszkodik személynökére, és a nevezetes pozsonyi „moriamur” nagyjelenetnek Grassalkovich lesz az egyik fő előkészítője.

VITAM ET SANGUINEM (1741)

A kiseded II. Józseffel a karján (ami nem bizonyított) elcsukló hangon szónokló királynő megnyeri a rendeket magának. Elhangzik a „Vitam et sanguinem” és a magyar csapatok sikereitől lesz hangos Európa. A huszárokat rettegik a sorra megnyert ütközetekben.

Egyébként tudjuk, hogy Márai Terézia férjét, Lotharingiai Ferencet maga mellé emelte corregensnek. Ezzel indult a Habsburg-Lotharingiai ház.

MÁRIA TERÉZIA 1717–1780
(1740–1780)

LOTHARINGIAI FERENC
1708–1765

A magyar támogatással elért hadi sikereket követően Mária Terézia hatalma megszilárdul, és ezt soha nem felejtí el személylökének. Birtokai tovább gyarapodnak és királyi tanácsnok lesz. Ezt követően 1743-ban a grófi címet is megadja az uralkodónő. Címere közepében az MT betűk kapnak helyet.

A GRASSALKOVICH CÍMER

Több szerző és a családi legenda is beszél arról, hogy Grassalkovichot soha ki nem mondott érzelmi szálak, bizonyos rajongás fűzte fiatal, szép és okos uralkodónőjéhez.

Az uralkodónő szépségét és eszességét ismerve ennek valóságtartalma nem kizárt.

Ezt erősítheti meg a Fallenbüchl Zoltán könyvében olvasható anekdota. Idézem:

„A királynő az aacheni béke után hazabocsájtandó hadifogoly francia katonatiszteket fogadott kihallgatáson (...). Megkérdezte az egyiket, ki előbb Poroszországban is járt, hogy ismeri-e ezt és ezt a porosz hercegnőt? Az igenlő válasza így szólt: Azt mondják róla, hogy ő a világ legszebb fejedelmi sarja...Ön is így gondolja? Mire a francia így válaszolt: Asszonyom én is ezt hittem egészen a mai napig!”

A kegyúr már 1735-ben elkezdte a gödöllői kastély terveztetését, és az építkezés 1744-ben felgyorsul. A hatalmas uradalom együttes központjának ezt szánja, bár több más helyen is vannak kastélyai, így Pozsony mellett és Hatvanban, s palotát épített Pesten és Pozsonyban.

**A POZSONYI GRASSALKOVICH PALOTA
MA SZLOVÁK ELNÖKI REZIDENCIA**

A HATVANI GRASSALKOVICH PALOTA

AZ EGYKOR VOLT PESTI GRASSALKOVICH PALOTA

Rengeteget utazik, s ennek távolságait fokozza, hogy aradi főispán is lesz időközben.

1748-ban lesz a Magyar Királyi Kamara elnöke s ez újabb hosszú utazásokkal jár. A róla szóló írások elismerik, hogy az uralkodói bizalomnak mindenkor igyekezett megfelelni, de a haza érdekeit soha nem engedte a józan kompromisszumokon túlmenően csorbulni.

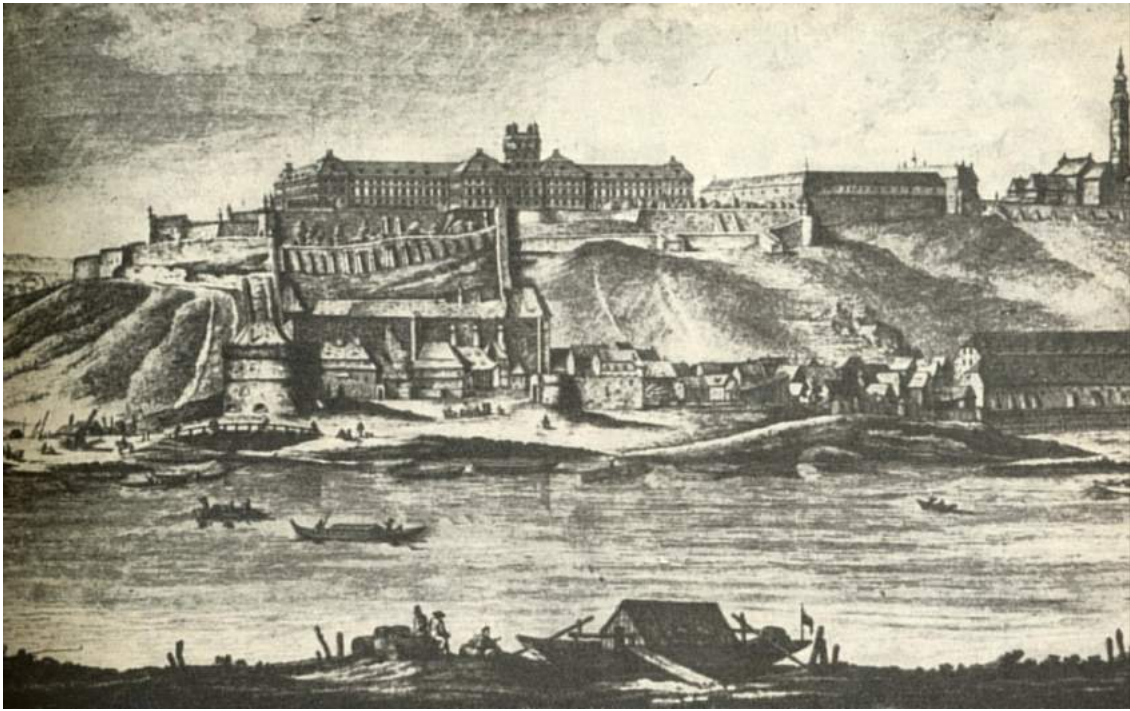
**I. GRASSALKOVICH ANTAL
EGYIK KÖZTÉRI SZOBRÁNAK RÉSZLETE**

Grassalkovich, bár a nemzeti érdeket a rendivel vélték akkoriban azonosnak, mégis hazafias tettet követett el, amikor a Habsburg állam egységesítésekor Magyarország külön státusa mellett foglalt állást.

Tény, hogy a nemesség nagytöbbsége tősgyökeres magyar volt.

Arra is gondja volt, hogy amennyire lehetett, a telepítéseknél magyar jobbágyokat telepített.

1748-tól második koronaőr.

A BUDAI VÁRPALOTA 1780-BAN PICHLER-MANSFELD RÉZMETSZETÉN

A királynő 1748-ban megbízza a budai királyi palota építésének ügyével. Ugyanis, Mária Teréziának tulajdonképpen Magyarországon kellene laknia.

Őt Európaszerte amúgy is „csak” mint magyar királynőt ismerik el.

Az akkor felépült palotáról ez az 1780 körüli Mayer-Mansfeld metszet maradt fenn.

1751-ben beteljesül I. Antal nagy álma, és a budai építkezéseket megtekinteni ide utazó uralkodói pár, három napra Gödöllőre látogat.

A fogadás fejedelmi!

Európa legnagyobb fényjátéka, a kor divatja szerint emberi ruhába öltöztetett állatok viadalai, hatalmas vendégsereg és mindenütt huszárok sorfala. Utóbb legendák keringenek róla.

Mária Terézia a medve számokat nem értékelte, de annál inkább hódolt hagyományos házassági kedvének, s Antal harmadik feleségét talán ennek is köszönhette. Külön egyházi engedély nyomán vette el özvegy sógornőjét. Ő aztán leánygyermekének kitűnő nevelője és a birtokok remek irányítója lett.

A PALOTA 1860 KÖRÜL MÁR ÍGY NÉZETT KI

A legendák közt van egy sokat vitatott is. Eszerint a kegyúr az uralkodónót augusztusban a sóval havassá varázsolt úton szánkóztatta Máriabesnyőre, ahol akkor már állt a kegytemplom és kolostor.

Fallenbüchl Zoltán ezt észérvekkkel cáfolja, hiszen egy évi sótermelésünk sem lett volna elég ehhez. De még a kastélykertbeli változat is túlzásnak tűnik. A családi legenda nem nevezi meg a szánkóztatót, tehát a három Antal bármelyike lehetett, ugyanis abban nem Mária Terézia a szereplő, hanem egyik Habsburg főhercegnő, mint valamelyik Antal hódolatának tárgya, ki a „minden kívánságát teljesítem” ígéretre kérte volna a nyári szánkóztatást?

Ennél is valószínűtlenebb volt az a változat, amelyik só helyett cukrot emlegetett.

Valószínűségi táblázat az egyik Grassalkovich Antal császárlányt szánkóztatásának történetéhez						
Periódus	Grassalkovich	Élt	Habsburg	Élt	Uralkodott	Leányai
1640-1645			I. LIPÓT	1640-1705	1658-1705	M. Antónia 1669-1692
1646-1650						M. Elisabeta 1680-1741
1651-1655						M. Anna 1683-1754
1656-1660						M. Magdolna 1689-1743
1661-1665						
1666-1670						
1671-1675						M. Jozefa 1699-1757
1676-1680			I. JÓZSEF	1678-1711	1705-1711	M. Amália 1701-1756
1681-1685			VI.KÁROLY	1685-1740	1711-1740	M. Terézia 1717-1780
1686-1690						M. Anna 1718-1744
1691-1695	I. ANTAL	1694-1771				
1696-1700						
1701-1705						
1706-1710						
1711-1715						
1716-1720			M.TERÉZIA	1740-1780	1717-1780	M. Anna Jozefa 1738-89
1721-1725						M. Krisztina 1742-1798
1726-1730						M. Erzsébet 1743-1808
1731-1735	II. ANTAL	1734-1794				M. Amália 1746-1804
1736-1740						M. Karolina Lujza 1752-1814
						M. Antónia 55-93 XVI. Lajos.
1741-1745			II. JÓZSEF	1780-1790	1741-1790	M. Terézia és Krisztina korán elhalnak
1746-1750	Kastély 1749		II. LIPÓT	1790-1792	1747-1792	M. Terézia 1787-1827
1751-1755						
1756-1760						
1761-1765						
1766-1770						
1771-1775	III. ANTAL	1771-1841				
1776-1780						M. Lujza 1791-1847 BN
1781-1785	Kast.böv.1785					M. Leopoldina 797-826
1786-1790						M. Klementina 798-881
1791-1795			II. FERENC		1792-1835	M. Karolina Ferdinanda
1796-1800						1801-1832

Valószínűségi táblázatot készítettem erről, s kiderült, hogy:

I. Antal esetében I. Lipót M. Magdolna nevű lánya, I. József M. Jozefa vagy M. Amália nevű leánya

II. Antal esetében M. Teréziának: M. Anna-Jozefa; M. Krisztina; M. Elisabeta; M. Amália nevű lányai vagy II. Lipót: M. Terézia nevű lánya jöhettek volna szóba.

III. Antal esetében mindenki kizárva.

A három Antal élettörténetét ismerve azt feltételezhetem, hogy a Fallenbüchl Zoltán könyv verziója valósult meg, tehát maga Mária Terézia lehetett legvalószínűbben a téli sportolás és a sós változatának legendabéli hősnője.

A történet anekdotának is szórakoztató, de a fogadtatás valóban óriási volt.

Ennél érdekesebb azonban, hogy az uralkodónőt Gödöllőn magyar nyelvű üdvözlőbeszéd fogadta.

Grassalkovich Antal 1767-ben a királynőtől a Szent István-rend nagykeresztjét is megkapta.

A SZENT ISTVÁN-REND NAGYKERESZTJE

**KLOBUSICZKY TERÉZIA
FOGADAMI KÉPE**

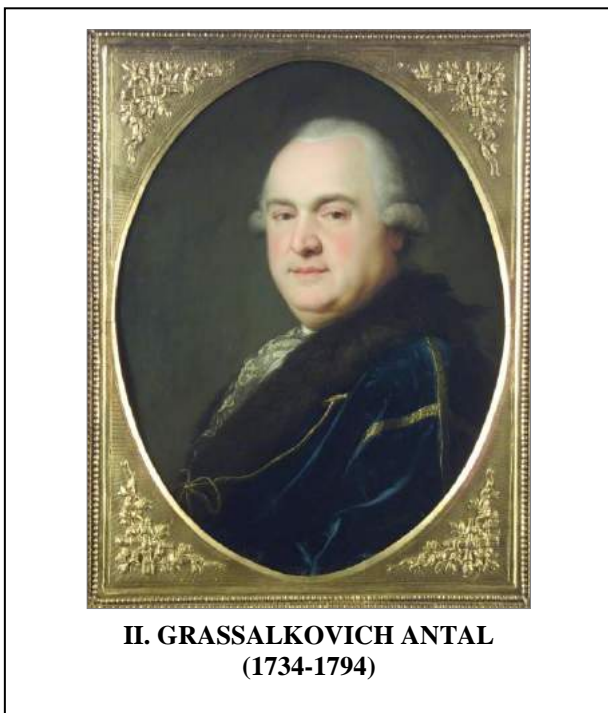
**II. JÓZSEF
1741–1790
(1780–1790)**

A gróf haláláig eleget tett hivatali kötelezettségeinek, saját érdekeit mindenkor nagyszerűen tudta ötvözni a kincstári és a magyar érdekekkel, és hatalmas – bár nem egészen tehermentes – vagyont hagyott fiára, II. Antalra.

Az 1734-ben született II. Antal a bécsi Theresiánumban nevelkedett. 21 évesen ő is a Királyi Kamara tanácsosa, de ez már az apa érdemeinek volt köszönhető. Nem igyekezett megfelelni az elvárásoknak s felmentést nyert az ülések látogatása alól.

Az utókor „tékozló Antal” néven is emlegette. Mint azt a Gödöllő történetéről szóló kötetben olvashatjuk: „nem győzött eleget sütkérezni a gazdagság és dicsőség fényében.” Bécsben élt, az uradalmakat mostohaanyja vezette. Ő közben címeket gyűjtött. Második koronaőr, majd

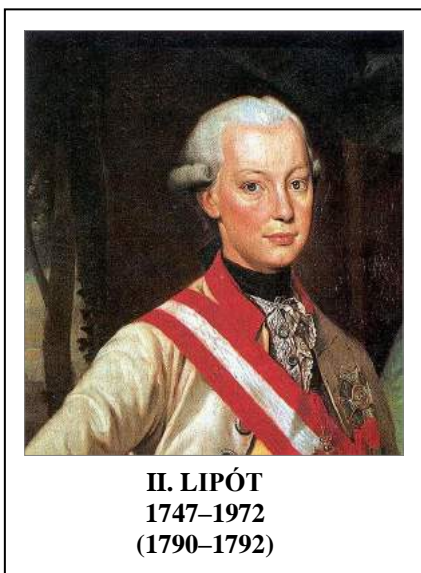
főlovászmester, s végül II. Józseftől 1784-ben hadiadományai fejében megkapja a hercegi címet. Felesége Esterházy Mária Anna volt.

Tanulmányi zotán kutatása szerint egyes udvari körökben szintén vaskos tréfái és italozása tették népszerűvé. Pedig apja határozottan azt tanácsolta, hogy ne lakjon Bécsben, az udvari körök könnyelmű versengésének közelében. Ami a vaskos tréfák korabeli népszerűségét igazolja, arról még szólunk.

A birtokok szószerinti elkótyavetyélésében azonban atyja előrelátóan meggátolta, mert még Mária Teréziát megkérte, hogy valamennyit nyilvánítsa hitbizománnyá, így azokat adóssággal nem terhelhette és el sem adhatta.

Adósságai nőttön-nőttek. 1790-re már 117000 Forint volt az éves kamat.

Az uralkodó ekkor már II. Lipót, de trónralépése után csak két évig él.

II. Antal 1794-ben bekövetkezett halála után fia III. Antal örökölte a vagyont, és természetesen az adósságot is.

A családi legendákban jellemvonásaiból jótékony-sága és hiszékenysége maradt fenn.

A kutatók szerint ellentmondásos személyiség volt. Nagypja és apja tulajdonságainak keveréke.

A vagyon hamarosan zárgondnokság alá került.

A gondnok a kor egyik legkiválóbb gazdálkodója, feleségének rokona, gróf Esterházy Ferenc lett. Ezt követően egy ideig az uradalom második virágkorát élte és 1804-re adósság nélkül adatott vissza a jogos

örökösnek.

Jött azonban a napóleoni háború.

A GYŐRI CSATA ÁBRÁZOLÁSA
(1809)

A végül vereséget szenvedett győri nemesi felkelésnek Grassalkovich egyik támogatója volt. Lovascsapatot állított ki, s a Habsburg családot támogatta. I. Ferenc később ezért a Szt. István renddel jutalmazta. Jegyezzük meg, hogy újabb kutatások szerint az a győri vitézség, nem is volt annyira szégyenteljes. De ez nem ide tartozik.

Sokat utazott és nagy kártyás volt. Adósságainak egy részét ezen az úton szerezte. Mindezek arra utalnak, hogy a következő – nagyanyámtól hallott – történet a három Antal közül az ő személyéhez fűződhet.

Egy kártyacsatát követően, bizonyos angol lorddal csevegven, az becsmérő megjegyzést tett a koldus magyarokról. Antal herceg igen felháborodott és nagy összegű fogadást ajánlott a lordnak. Ki tud drágább vacsorát feltálalni. Az első nap a lordé volt. Ő hihetetlenül ritka gyarmati árukából rendezett lakomát, és már előre fitymálva beszélt Grassalkovich másnapi vacsorájáról. Eljött a következő est is és Grassalkovich behívta inasát. Felszólította, hogy az arany bográcsban készítsen elő főzésre paprikás krumplit. A lord elégedetten mosolygott. Aztán a herceg Fontkötegeket vett elő, és azzal főzte meg a vacsorát. A fogadást megnyerte, de utána több ezer holdnyi erdő árának megfelelő összeg bánta a magyar virtus győzedelmeskedését.

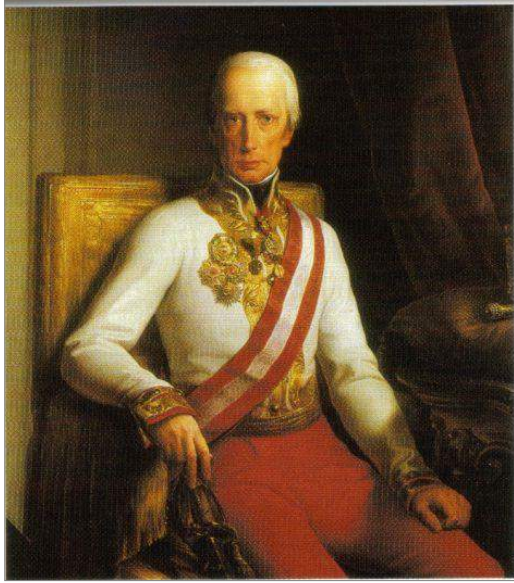
Durvább történetet is hallottam nagyanyámtól. A családi verzió szerint, a hercegisasszonyt són szánkóztató Antal, minthogy nem kaphatta meg annak kezét, haragudott az udvarra. A történet szerint durva bosszút forralt hát ki. Az udvari álarcosbálra rabszolga kereskedőként érkezett. A rabszolgákat egy díszes oszlophoz láncolta, majd távozott. Előtte azonban megitta őket és italukba krotón olajat kevert. A hatás nem maradt el, de sokkal nagyobb volt, mint a közmondás szerinti Fábiánné esetében.

Ez természetesen történhetett a főhercegnőtől teljesen függetlenül is, hiszen feljegyzések szerint éppen italozása és durva tréfái miatt volt kedvelt a mulatozó udvari körökben.

Közben a gazdasági helyzet romlott, a birodalom helyzete egyre nehezebb lett.

1792-től az uralkodó már II. Ferenc.

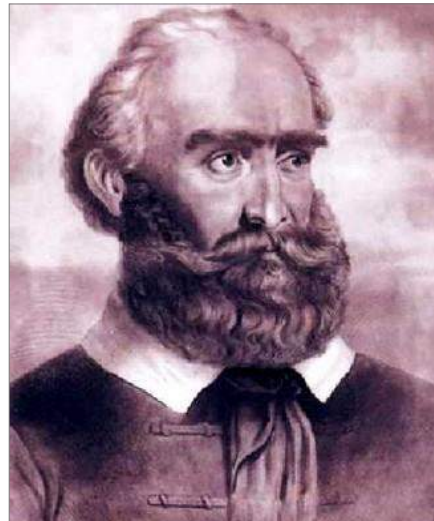
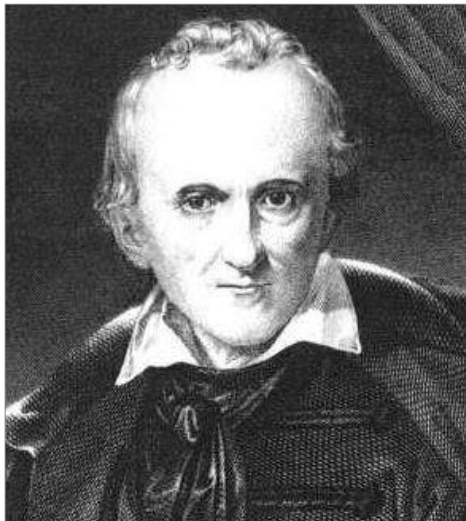
II. Ferenc
1768–1835
(1792–1835)

A gróf ettől függetlenül tovább jótékonykodott. Ekkor adományozott telket a fővárosnak a Nemzeti Múzeum, a pesti egyetem botanikus kertje számára és Nemzeti Színház felépítéséhez, melyet még további 1000 Forinttal támogatott is. Ez utóbbi telek képezte később alapját az előadás elején említett pernek. De támogatta az árvíz károsultjait, s végrendeletileg a Tudományos Akadémiát. Kapcsolatot tartott fen Széchenyivel és Kazinczyval.

Az uradalmi jövedelmek nem fedezték az örökös pazarló életmódját, melybe természetesen a jótékonykodás is beletartozott. Adósságai 1819-ig, a leányági juttatások elmaradásával együtt 1 600000 Ft-ra nőttek. Az adósságok kezelője, gróf Zichy Károly nem volt olyan rátermett, mint elődje, Esterházy gróf. Ügyetlen pénzügyi manőverekkel a helyzetet végzetesen rontotta tovább, s halálával teljesség vált az összeomlás.

Gróf Zichy Károly
(1779–1835)

KAZINCZY FERENC ÉS GR. SZÉCHENYI ISTVÁN

Ez az életszakasz már jórészt Ferdinánd uralkodásának idejére esik.

I. FERDINÁND
1793–1875
(1835–1848)

A nagy eladósodást követően feleségével, Esterházy Leopoldinával visszavonultabban élt Gödöllőn. Addigi életmódjával teljes mértékben szakított. A hercegasszony a környék jótévőjeként maradt fenn az emlékezetben.

III. Antal 1841-ben bekövetkezett halála után a szabályok szerint nem az özvegy örökölt. Ő elhagyta Gödöllőt, és utazgatással töltötte idejét, de váratlanul még visszatért, aggmenházat alapított és megszervezte 24 szegény sorsú leány oktatását is. Ezeknek költségeit később az uradalom átvállalta. De egy hálátlan rablás után, melynek során cseh kertészlegénye minden ékszerét ellopta, csalódottan és végleg távozott Gödöllőről.

A Grassalkovich név tündöklése és eltűnése a történelem süllyesztőjében befejezést nyert. Fiú ágon nem marad utód.

III. GRASSALKOVICH ANTAL
(1771–1841)

ESTERHÁZY LEOPOLDINA
(1776 – 1864)

BÁRÓ SINA GYÖRGY
(1783–1856)

Az uradalom a hitelezőkkel folytatott perek után egy leányági rokon, gróf. Viczay Károly birtokába került. A csődhalmazzal nem bírván, két hónap múlva már új tulajdonosa lett a kis birodalomnak – 7 300 000 forintos vételárért – báró Sina György személyében. Az adósságok javát az úrbéri terhek jelentették, s az új tulajdonos ezzel a gonddal került szembe, de a Sina család két generáción át birtokolta a Grassalkovich uradalmakat és egyben tartotta. Híres szeszfőzdét is alapítottak a birtokon. Közben a kastélyt a katonaságnak adták át, s az ott nagy pusztítást hagyott maga után. Vagyis

nem az oroszok voltak Gödöllőn az első romboló katonák.

A CÍMER KÖZEPÉN FELFORDÍTOTT CÍMERPAJZS JELZI
 A CSALÁD FI ÁGON BEKÖVETKEZETT KIHALÁSÁT

Végül az addigi terveit megváltoztató Sina utód egy belga banknak adta el az uradalmat, de három év után a magyar állam váltotta meg, és ezt követően került koronázási ajándékként királyi birtokba. Így lett Sissi királynő kedvenc tartózkodási helye.

**WITTELSBACH ERZSÉBET
SISSI-MAGYAR KIRÁLYNÉ
(1837–1898)**

SISSI FESTMÉNYEN

A Grassalkovich család leányágain azonban folytatódott a vérvonal és azt követve a családkutatók több érdekes utóddal találkozhatnak.

Ezek közül most rövidebben a számunkra legérdekesebbiket, az általam családi történetekből is jobban ismert Majthényiakban folytatódó vonalat követem.

Teszem ezt egyrészt jelentősége, másrészt a birtokomban levő személyes információk okán.

De nem csupán családi szempontból érdekesek az itt felfedezhető személyek.

**A KESELLŐKEŐI ÉS BERENCSI
MAJTHÉNYI CSALÁD CÍMERE**

A BIRTOKUNKBAN LEVŐ MAJTHÉNYI CSALÁDFA

Lássuk tehát őket:

A Grassalkovich leányágot indító már említett, nagy adakozó, Grassalkovich Zsuzsa, Beleznay Jánosné, férjével a kuruc ezredesből lett későbbi császári generálissal, Pilis és Bugyi vidékének urai, templom és kastélyépítők.

BELEZNAV JÁNOS
(1673–1754)

BELEZNAV JÁNOSNAK A KURUCZ ÉS CSÁSZÁRI TÁBORNOKNAK (!)
GRASSALKOVICH ZSUZSA FÉRJÉNEK CSALÁDFÁJA

Grassalkovich Zsuzsa Anna nevű lányát, Beleznai Annát Majthényi Károly vette nőül. Róla a következőket olvashatjuk egy összefoglalóban: *„Majthényi Márton Bars vármegyei alispán és ináncsi Ebeczky Éva fiaként született 1721-ben. A család kiterjedt birtokokkal rendelkezett, melyek Nyitra (Nyitranovák), Bars (Lehota-Zsitvagyarmat, Kis-Lüle, Veresvár, Garamújfalu, Ohaj), Hont (Csalomja, Kapasz, Deménd), Nógrád (Csesztve, Riba, Szirák, Heréd), Esztergom (Gyiva), Pest (Solymár, Vörösvár, Szentivány, Irsa, Mikebuda, Bugyi, Délegyháza, Ráda, Ordasháza, Dány, Inárcs), Heves (Erk) és Borsod vármegyékben (Geszt, Kács, Tibold-Darócz, Ábrány, Leányfalu, Mezőnyárád, Nagymihály, Igriszi, Tiszadorogma és Pély) feküdtek. Ezeken felül Budán és a pesti Király utcában majorjuk is volt, valamint a Budai Várban házzal is rendelkeztek.*

Beleznay Annával, beleznai Beleznay János tábornok és gyaraki Grassalkovich Zsuzsanna leányával Tápióbicskén kötött házasságukból 4 fiú és 4 lány született. Lányai közül az elsőként született Majthényi Mária puchói Marczibányi Istvánnal, Majthényi Lucia pedig nagykállói Kállay Péterrel kötött házasságot; egyik fiától, a harmadikként született Jónástól született lányunokája, Majthényi Anna Madách Imre drámaíró édesanyja volt.

Majthényi bizalmas embere volt Mária Terézia királynőnek és II. József császárnak is, udvarhű emberként sikeres politikai pályát futott be: előbb országbírói ítélmester, majd a hétszemélyes tábla tagja (septemvir), végül királyi tanácsos lett, és megkapta a Szent István-rend lovagja elismerést is. Mélyen vallásos lelkületét több egyházi alapítványtétel, illetve a saját költségén vállalt solymári templomépítés is tanúsítja. Jótékonykodó életszemléletét az utódainak is továbbörökítette: Majthényi Mária a férjével együtt a korszak egyik legnagyobb hazai mecénása lett, de ismeretes olyan adat is, mely szerint halála után a gyermekei által alkotott családi értekezlet közcélú alapítvány megtételére ajánlott fel egy nagy értékű aranyláncot, amit Majthényi korábban a császártól kapott. Egyik menyé, Majthényi Pálné Beniczky Mária ugyancsak közismert volt jótékony természetéről, nevéhez fűződik a mezőnyárádi templom 1812-es felújítása és kibővítése.

1792. január 6-án hunyt el Budán, másnap pedig az általa felépíttetett solymári kegytemplomban helyezték örök nyugalomra. Felesége 1794. november 21-én, 69 éves korában követte férjét, és úgyszintén a solymári “templomban elkészült halotti boltban” temették el.”

**A SÓLYMÁRI KEGYTEMPLOM AZ
ALAPÍTÓ MAJTHÉNYI KÁROLY ÉS
BELEZNAY ANNA NYUGHELYE, MA.**

**BELEZNAY KASTÉLYOK
PILISEN ÉS BUGYIBAN**

Majthényi Károly Jónás nevű fiától, Madáchné-Majthényi Anna mellett született Majthényi Gábor nevű unokája is, akinek fia Mihály volt dédanyámnak a nagyanyám születésekor elhunyt Majthényi Idának az édesapja.

Majthényi Károly (aki Leányfalut is birtokolta) és Beleznay Anna tehát szépapám szülei voltak.

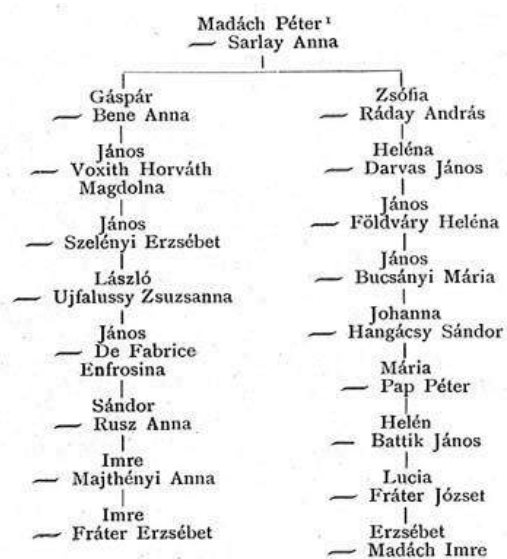

MA

CI

AZ IDÓS MAJTHÉNYI ANNA
1789–1885

MADÁCH IMRE CSALÁDFÁJA

Magától értetődő, hogy amiként a Szász családban Kemény Zsigmondnak, úgy az anyai ágon Madách Imrének az emlékezete mélyen élt az utódokban.

A szigorú anyós Majthényi Anna és az áldozat Fráter Erzsike története sok formában került terítékre. Fráter Erzsike érdekes módon – egy másik távolabbi ágon – szintén rokonunk volt. Nem véletlen tehát, hogy a halálában is hányatott sorsú szerencsétlen asszony hamvait családunk nagyváradi Hort-Ferencsik ága befogadta az Olaszi temetőben egykor volt sírkertünkbe és ott nyugodhatott a Ceaușescu-rezsim megsemmisítő tébolyának kibontakozásáig.

Madách elvált felesége Nagyváradon nagy szegénységben halt meg. Érthetetlen a sír kutatásával kapcsolatos sok felesleges találgatás. A sírra magam is jól emlékszem, nem egyszer jártam ott mert minden nyári vakációban elmentünk nagyváradai rokonainkhoz is kedves-kötelező programunk volt virágot vinni Erzsike sírhantjára. Ez gyermekkorom nyarainak emlékezetes eseménye maradt. Rokonunk, Nyárádi Pista bácsi vas keresztet is állíttatott a sírhantra.

Halála előtt nem sokkal – csodálatos memóriájával – még Hubay Miklós is pontosan idézte nekem a sírfeliratokat. Mint gyermek, ő is sokat sétált arra. A ceaușescui rombolás során a temetőt és a sírokat felszámolták. S ekkor Tempfli püspök úr, aki akkor az Olaszi templom plébánosa volt, édesanyámnak rokonnál közelebb barátnője, Devaldné-Becker Lili közbenjárására befogadta a család csontjait az altemplomba. Egyik rekesz a családi csontoké lett, a másikat Fráter Erzsike kapta, aki – bár kálvinista volt – ott lelt végső nyughelyet és a márványtábláján Madách idézet őrizi emlékét. Lili nénin keresztül hagyatékából a család az egyháznak szép Carrarai márványszobrot adományozott. A Kanonok soron Némethy Gyula kanonok úr házában, nagyapám hűgánál, Ferencsik Irén nénikémmel még minden nyáron megcsodálhattam az Amor és Psyche alakjait ábrázoló vakító fehér szobrot.

MADÁCH IMRE
(1823–1864)

FRÁTER ERZSÉBET
(1827–1875)

**MADÁCH ANNA FIA, AZ UTOLÉRHETETLEN S NAPJAINKIG – VAGY TALÁN TOVÁBB IS –
LÁTÓ KÖLTŐ ÉS A SOKAT VITATOTT, DE MÉGIS MÚZSA FELESÉG, FRÁTER ERZSIKE**

A MADÁCH CÍMER

A FRÁTER CÍMER

IRINYI JÁNOS
(1817–1895)

AZ IRINYI CSALÁD CÍMERE

Ükapám, Majthényi Gábor, idős Madách Imréné, Anna testvére viszont maga is érdekes rokonságot hozott a családba, mert ükanyám, a nem robbanó gyufát feltaláló híres vegyész, Irinyi János unokatestvére, Irinyi Krisztina lett.

Majthényi Mária, Brunsvick Teréznek a magyar kisedóvás megalapozójának nagynénje volt. Az eredeti szép, őt ábrázoló kép családi örökségünk részét képezi.

MAJTHÉNYI MÁRIA
(1789–1851)
A birtokunkban levő eredeti

MÁRIA ANNA BRUNSWICK DE KOROMPA
(MAJTHÉNYI DE KESSELLEŐKŐ)
Az interneten fellelhető változat

BRUNSZVIK TERÉZ
1775–1861

A MARTONVÁSÁRI BRUNSZVIK MAUZÓLEUM

De élt és szenvedett közöttük számos nagy tragédiát megélt, azt elviselni képes, vagy abba belepusztuló, mégis igaz magyar (vagy magyarrá vált) személy és személyiség, mint a nagyanyám szülésekor életét adó dédanyám, Majthényi Ida is.

MAJTHÉNYI IDA
NICKELSBERGI NIKELL AURÉLNÉ
(1850?–1871)

NICKELSBERGI NIKELL AURÉL
(1846–1878)

NICKELSBURGI NIKELL
ELEONÓRA – HORT VIKTORNÉ
1877–1971

A TÖRTÉNETEKET NEKEM ELMESÉLŐ NAGYANYÁM

Nagyanyám még ült a tiszafüredi nábob, pankotay Józsa György fiának az ölében. Ahogy korábban nevezték, Józsa Gyuri személyéből formálta Jókai a magyar nábob, Kárpáthy Zoltán alakját. Józsa Gyuri zabolátlan és durva tréfákkal tarkított életét sok történet őrizi, de kevesebben tudják, hogy volt egy másik, nemesebb élete is. A szegényeket támogató, vagyonát nem eltékozló ember volt valójában, a nemesi felkelés kapitánya, Széchenyi segítője. Egyetlen fia, az apa halála után honvédtisztként küzdötte végig a szabadságharcot.

Jókai magyar nábobja

■ SZATHMÁRY ISTVÁN

Tiszafüred végén a Poroszló felé vezető utat régi kúria őrzi. A földszintes, szerény megjelenésű épület nem árulja el ugyan, hogy Jókai Mór magyar nábobja, azaz Kárpáthy János modellje lakott falai között. Igaz, a nagy mesemondó palotába helyezte hőstét. Művének utószavában egyértelműen felfedi az eredeti alakot, az 1789-ben született Pankotay Józsa Györgyöt, Heves és Külső-Szolnok vármegye táblabíráját, a Napóleon elleni utolsó nemesi felkelés alkalmát. Az író személyesen is találkozott a kortársai által tiszafüredi nábobnak nevezett nemesúrral, de rendre eljutottak hozzá a róla szóló különféle történetek is. Józsa Gyuri ugyanis nem akármilyen teremtménye volt az Uris-tennek: ha megzökken az esze kereke, nem kímélt sem embert, sem állatot. Egyszerűbb viccei mellett, mint amikor télvíz idején borbélyal borotváltatta meg a nála mulatozó vendégek bondáját, vagy puszkaport rakott a mulatozó vadásztársaság bográcsa alá, amiről egymásról szedegettek a pörköltet, igen durva, néha emberhalállal járó ötletek is kipattantak a fejből. Ezek miatt azután fékezhetetlen duhaj, sokszor kegyetlen tréfákat űző futóbolondként maradt meg az emlékezete, úgy, ahogyan Jókai Kárpáthy Jánost először bemutatta olvasóinak. Mellekesen az Es mégis mozog a föld című regényének földesurát, Csollán Bertit is megmintázta róla.

A regény később jó útra tért nábobjának históriája azután elvált a Józsa Gyuri köpéságait szépen kikerekítő közlemkezzettől, pedig mostanában derült ki, Jókainak volt igaz, amikor belső derék embert csinált. Ugyanis az idő napvilágra hozta másik életének bizonyítékait is, amiről nem tudtak vagy nem akartak tudni a kortársak. Kiderült, hogy duhajkodásai mellett inséges időkben gabonát osztott a szegényeknek, a koleraárvány idején pedig orvosi ellátást és gyógyszert biztosított minden rászorulóknak. Közben megépíttette Tiszafürednél az első ál-

landó hidat is a Tiszán, ahol személyesen fogadta az arra hajózó Széchenyi Istvánt, bosszan megvitatta vele a haza dolgát. Az ő közreműködésével jött létre

Józsa György kúriája XIX. századi ábrázoláson

A Józsa Gyurival kapcsolatos történetekből megemlítenék egy a XIX század magyar nemesi életének egyik oldalát bemutató történetet.

A sáros magyar világ téli magányát a vendégek tették színesebbé. Józsa, a tiszafüredi nábob udvarházába kedves vendég érkezett. Nevére már nem emlékszik a családi legenda, de igen gazdag ember volt maga is. Négylovas fogat hozta. Két hét után a házigazda még marasztalta, de neki mehetnékje támadt. Mikor reggel be akart fogatni, minden lovának a lábán körbe volt metszve és lehajtva a bőr. Lám-lám, szólt a gazda, milyen kis zoknikkal indulnál lovaiddal ebben a hidegben. A vendég maradt és új lovakat rendelt oda.

Néhány nap múlva induláskor így búcsúzott. Menj be a versenyistállóba, s nézzed meg, hogy röhögnek versenylovaidd a rossz tréfádon. A drága versenylovak alsó ajka be volt metszve és lefityegett, fogaik kilátszottak.

Gyermekkoromban többször megborzongtam nagyanyámnak e történetétől. Ő maga is tanulságul mesélte el.

Varga Kálmántól szintén tudhatjuk, hogy a Józsa udvarháznál más durva tréfa sem volt ritka, így például az, hogy vendégek bundáját a helyi borbélymesterrel a ház ura leborotváltatta, vagy puskaport rakott a bogrács alá. A korszak mulatozó urai a veszélyeket sem vették figyelembe.

Legyünk azonban tárgyilagosak, és kerüljük az anakronisztikus ítélezést.

Józsa Gyuri másik segítőkész és hazafias énjéről később hallhattam, s ellenpéldának ott volt még a történeteket nekem elmesélő nagyanyám élete. Nagyúri könnyelműség és gyengeség okozta az ő nehéz sorsát is, hiszen apja nem tudta túlélni felesége korai halált, s utána halt, de előbb mindenét eltékozolta.

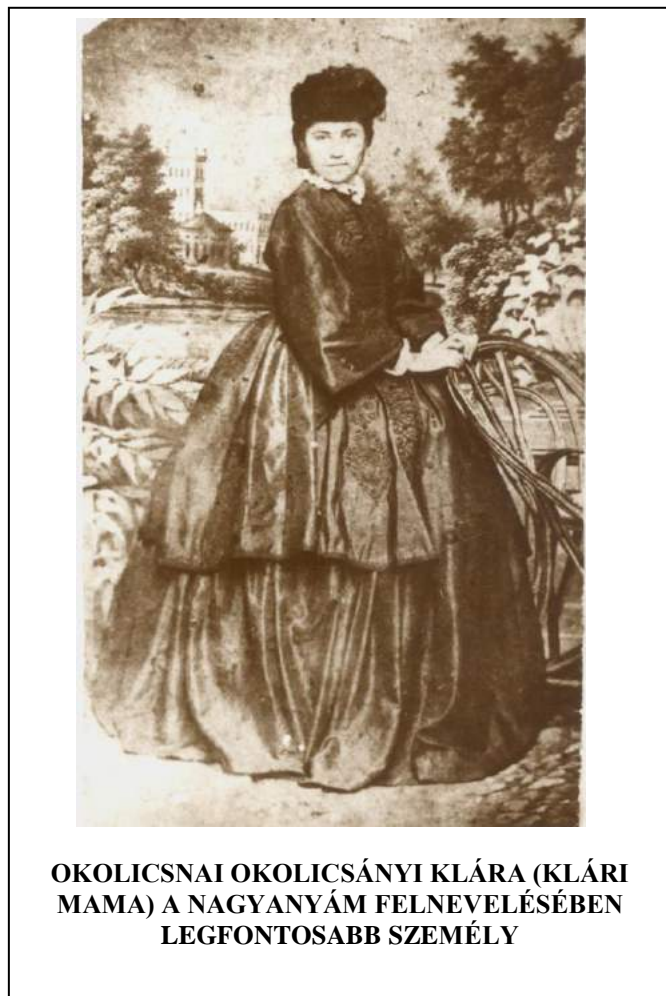
Nagyanyám árván és vagyon nélkül a rokonságra maradt.

Felnevelésében legfontosabb szerepet okolicsnai Okolicsányi Klára – a családban csak Klári mama néven emlegetett – jóságos rokon vállalta.

Így gazdag környezetben nevelkedett, nagy műveltségre tett szert, de örökség nélkül emelt fővel élt magyar polgári életet, s viselt el erdélyi gyógyszerész férjével nyolc – Trianont és az impériumváltozásokat követő – tönkremenést.

90 évesen a román-magyar határt turistaként átlépve, a Magyar Népköztársaság határőr tisztje ámulva látta, hogy az agg matróna irodájába belépve letérdelt és megcsókolta a magyar zászlót.

Ha elfeledtük volna, ő volt a magyar hangzásúnak nem mondható nevet viselő nickelsbergi Nikell Eleonóra, nemzettudatomnak, sőt lányom nemzettudatának is, első építgetője.

OKOLICSNAI OKOLICSÁNYI KLÁRA (KLÁRI MAMA) A NAGYANYÁM FELNEVELÉSÉBEN LEGFONTOSABB SZEMÉLY

MAJTHÉNYI ÁDÁM

De sok más Majthényi ági emlékem mellett, szomorú időkben játszódó vidám történetem is van. Így például a tizennégyes világháborúban volt egyik első pilótánkról, Majthényi Adámról, a nagyon kedves rokonról, aki 1965-ben még küldött nekünk képet.

A bátor repülő, akkor még felségjel nélküli vászonfedelűjével Romániában hajtott végre üzemanyag hiányt követő kényszerleszállást. Az öt nyelven beszélő úr, franciául szólt a román katonákhoz, kik azonnal francia repülősnek hitték. Bankettet rendeztek tiszteletére, ellátták üzemanyaggal, s nem elhanyagolható információkkal is. Így repülhetett vissza egységéhez. Magas kitüntetések egész sorát kapta. A hetvenes években hunyt el Miskolcon.

Az utolsó családi emlék a harmincas-negyvenes években folyó – már említett – per. Erről is megnézhetünk néhány képet.

LESZÁRMAZÁSI TÁBLA

A1 Grasciakovith N.		
I		
B2 egy ismeretlen fiú (más szerint kettő?)		
I		
C1 Grassalkovith Mihály 1584-?		
I		
D1 Grascakovith Mátyás ?-1628		
I		
E2 Grascakovith István ?-1680		
I		
F2	GYARAKI GRASSALKOVICH JÁNOS 1656-1716 (N. egresdi Egresdy Zsuzsanna)	9. ős/4
I		
G2 1694-1771 I. Antal gróf	G3 Zsuzsa (piliszi Beleznay Jánosné)	8. ős/3
I	I	Majthényi Károly
I		
H1 1734-1794 II. Antal (herceg, 1738.)	H Beleznay Anna (Majthényi Károlyné)	7. ős/2
I	I	I
I		
I8 1771-1841 III. Antal (herceg)	I Majthényi Jónás	8. ős/2
I		
A férfi ág kihalt	J Majthényi Gábor	Majthényi Anna (Madách Imréné 1810) 5. szá
I		
I		
I		
K Majthényi Mihály		
I		
I		
L Majthényi Ida (Nikell Aurélné)		
I		
M Nikell Eleonóra (Hort Viktorné)		
I		
N Hort Ida (Szász Istvánné)		
I		
O Szász István Tas		
I		
P1 Szász Myrtil		P2 Szász István Róbert
I		
Q1 Kisanna; Q2 Luca; Q3 Bora; Q4 Apród		Q5 Lili; Q6 Mihály; Q7/a Ferenc; Q7/b Levente

Elfogadta a Ház a Nemzeti Színházról szóló törvényjavaslatot

Rassay Károly elgondolása szerint módosult a javaslat

A képviselőház pénteki ülésén folytatta a Nemzeti Színházról szóló törvényjavaslat tárgyalását. **Bobory György** elnök 10 órakor nyitotta meg az ülést s az elnöki bejelentések után megadta a szót **Czirják Antal**nak, aki azzal kezdte beszédét, hogy a kultuszminisztérium működése a legutóbbi időben nem szerencsés. — A középiskolai nevelési rendszer — fejtegette — az ifjúságot lassan a nyilas-propaganda igen kötes értékű kullúmaiba fogja vetni. De szerencsétlen a miniszter hangja akkor is, amikor művészeti kérdésekről beszél. Felolvastta **Hóman Bálint** kultuszminiszter levelét, melyben annak idején arról értesítette a Nemzeti Színház tagjait, hogy szerződésük lejárt. Tiltakoznunk kell a levél hangja ellen, ilyen hangot művészekkel szemben használni nem szabad. Egszerűen elküldte a Nemzeti Színház tagjait.

Hóman Bálint kultuszminiszter: Az elsőrendű fogakat mind szerzőltettük, fogalma sincs a dolgokról.

Czirják Antal: Az elbocsátó levélben egy köszönő szó sincs. Elbocsátották Rózsahegyi Kálmánt.

Hóman Bálint kultuszminiszter: Rózsahegyi már nyugdíjas volt, nem én nyugdíjaztam.

Propper Sándor: Kétségtelen, hogy Rózsahegyi egyike a legjobb színészeknek.

Hóman Bálint kultuszminiszter: Az is kétségtelen, hogy ő egy házat kapott nemzeti ajándeknul.

Czirják Antal: Leghelyesebb lenne, ha a Nemzeti Színház a mai helyén maradhatna meg. Kovés költséggel át lehetne alakítani a Népszínház épületét. Azután az Operaház nivóját értékelte s azt ajánlotta, hogy mérsékelten emeljék fel az operaház árát. Kifogásolta, hogy a Nemzeti Színházban kísérleti darabokat adjanak elő, majd felvetette azt az ötletet, hogy a Népszínházat cseréljék ki a Vigszínházzal.

Krüger Aladár aggodalommal említette meg, hogy ugy hallja, fel akarják emelni az operaházi bérletek árát.

Czermann Antal beterjesztette a pénzügyi bizottság jelentését a Szent István ötpengős emlékérmék verése ügyében, azután folytatódott a vita. **Kun Béla** a Grassalkovich-telek jogi helyzetével foglalkozott, **Rassay Károly** felszólalását idézve, azt mondta, ne adjon lovat a Grassalkovich-örökösök ajá, akik magánjogi igényeket akarnak érvényesíteni az egyetemes nemzeti szempont rovására.

Hóman Bálint kultuszminiszter az új Nemzeti Színház helyéről

Hóman Bálint kultuszminiszter válaszolt a felszólalásokra. Hangsúlyozta, hogy a Nemzeti Színház ügye összeforrott minden magyar ember szívével, mert azt annakidején nem fejedelmi kegy, hanem a nemzeti társadalom áldozatkészsége hívta életre.

— Felvetették Rózsahegyi Kálmán ügyét — mondotta. — Én Rózsahegyi művészetét mindig nagyra becsültem, a művész kitünteléseket kaptam és házának ügyét is én rendeztem. Nagy művésze a magyar színészetnek, éppen ezért sohasem részesült lealázó vagy sértő kezelésben, sőt az volt a terv, hogy mint nyugdíjast továbbra is felléptetik a Nemzeti Színházban, ő nem akarta ezt a megoldást, amikor ugy nyilatkozott, hogy kitélték a színházból.

A Grassalkovich-telek kérdésével foglalkozva, azt fejtegette a miniszter, hogy három megoldás van. Az első az, hogy ezen a telken építsék fel a Nemzeti Színházat. De a telek még kibővíthető sem alkalmas a Nemzeti Színház céljaira és itt nem lehetne megoldani a felépítést. A második megoldás az volna, hogy a telken

SZOMBÁT, 1937 DECEMBER 11.

ugynevezett kamaraszínházat építsenek, a harmadik feltevés szerint pedig a telket értékesíteni kellene és az ebből befolyó pénzen más helyen lehetne felépíteni a Nemzeti Színházat. Régi okmányokból azt olvasta ki, hogy Grassalkovich az akkori Hatvani-utca és Reáltanoda-utca közötti telket a Nemzeti-Muzeumnak ajánlódokozta, de mert a telek szűknek bizonyult. József nádor ugy határozott, hogy a telket értékesítik és a befolyó összegben megveszik a Királyi Pál-utca és a Városhír-utca közötti telektömböt. A törvényhozás éppen így rendelkezhetik a Nemzeti Színház céljaira felajánlott telek felől is.

A miniszter felszólalása után a Ház általánosságban egyhangulag elfogadta a törvényjavaslatot. A részletes vita során az előadó módosító indítványt nyújtott be, mely szerint a Grassalkovich-teleket „a Nemzeti Színház céljaira használják fel vagy hasznosítsák”.

Rassay vitája Kun Bélával

A részletes vita során **Rassay Károly** szólalt fel. — A vitában felszólalt képviselők — mondta — valamennyien egy-egy téglát hoztak, mint az egykori munkások, a Nemzeti Színház jövőendő épületéhez. **Kun Béla** képviselőtársam jónak látta téglahordás közben egyik téglát az én fejemre hullatni. (Derűltég a Ház minden oldalán.) Szavait azonban nem veszem túlságosan tragikusan.

— Jogi meggyőződése volt, hogy a Nemzeti Színház felépítése tekintetében követni kívánt ut esetleg a továbbiakban kárt jelenhetett volna az államra, tehát köteleességszerűen elmondtam a magam véleményét és megkértem a miniszter urat, hogy módosítsa az idevonatkozó szakaszt. Ez meg is történt. Állásfoglalásom egyáltalában nem az örökösök érdekeit szolgálta, akiket nem is ismerek. Mi éppen azt kívántuk, hogy a telket eredeti céljának megfelelően használják fel s így az örökösöknek semmiféle jogi igényük ne támadhasson. Tehát mi nem adtunk lovat az örökösök alá. Ezzel a módosítással a kormány nem foglalt el végleges álláspontot az új színház felépítésének tervére vonatkozóan, ami azért fontos, mert ha a törvény azt mondta volna ki, hogy a Nemzeti Színházat más telken építik fel, ezzel megadta volna a lehetőséget az örökösöknek a kereset benyújtására.

Ezzel a képviselőház részleteiben is elfogadta a törvényjavaslatot.

Azután a magyar- finn és a magyar-eszt kulturális egyezmények becikkelyezéséről szóló javaslatok kerültek sorra. Nagy Emil szólalt fel az ülés két órákor ért véget.

AZ „ÚJSÁG” 1937. DECEMBER 11-ÉN MEGJELENT ÍRÁSA
HÓMAN BÁLINT KULTUSZMINISZTER VÉLEMÉNYÉVEL
A NEMZETI SZÍNHÁZZAL KAPCSOLATOS VITÁRÓL.
ALÁBB AZ ELLENZÉK 1937. DECEMBER 23-ÁN MEGJELENT
CIKKÉT IS OLVASHATJUK

Grassalkovich herceg örököseinek tárgyalásai a magyar kultuszminiszterrel

Kolozsvári érdekeltje is van az érdekes örökösödési ügynek. — Beszélgetés ifj. Szász Istvánnal, az örökösödési tárgyalások kolozsvári érdekeltjével

CLUJ-KOLOZSVÁR, december 16. A magyarországi közeleményét már hetek óta figyelemmel kíséri a budapesti Nemzeti Színház telke körül folyó örökösödési tárgyalások ügye.

A budapesti lapok általában foglalkoznak a Nemzeti Színház telke körül keletkezett érdekes bonyodalommal, amely ugy művészi, mint jogász szempontból egyformán érdekes.

Az alapító levél

A régi budapesti Nemzeti Színház azon a telken épült, amelyet 1835-ben néhai Grassalkovich III. Antal herceg ajándékozott a Nemzeti Theatrum részére. Az ajándéklevél szerint a nagylelkű adományozó úgy rendelkezett, hogy amennyiben a telket más célra használni fel, akkor fenntartja a telekről való további rendelkezés jogát magának és jogutódainak.

A telk, amelyen a régi Nemzeti Színház épült, a budapesti Bákóczy-ut 3. szám alatt van. A telk adományozásáról létező okmánylevelet a Magyar Törvénytárba is beiktatták. Ezzel a nagylelkű adományozás a az adományozó, illetve jogutódai és a megajándékozott magyar állam között kétoldali jogügylet alakult ki, melyet egyoldalúan egyik fél sem bonthat fel. E jogutódok Magyarország egykor legtekintélyesebb családjainak, a Belezny gróf, Majthényi Károly Sebestyén, báró Batthyay Imre egykori honti alispán, Batthyay István ura, Belezny I. Sándor leszármazottai, Baranyai Jánosné és leszármazottai, Pongrácz I. Antal (eszterházi), Hamary Sebestyén (eszterházi), továbbá a Tóth, Bezzák, Majthényi és Madács családok.

Mit kérnek az örökösök?

ni közbírák, valamint a jogutódok helyesen fel fogott magánérdekeltjei között.

Kik tarthatnak igényt az örökségre?

A Grassalkovich-család egyébként a magyar örökösödési folyamatban nagy szerepet játszott. Köztudomású, hogy

Grassalkovich I. Antal felkes felszólítása vette rá a pozsonyi országgyűlésen a rendelkezést, hogy Mátya Teréziának közfelkeltéssé megadják a segítséget.

III. Antal adományozta a Nemzeti Múzeum és színház telké. A Grassalkovich-család érdeme Szent Istvánnak, az első magyar király jobbjának, Raguzából való Magyarországra vittele. A Grassalkovich-család beszédmozgóját házasságra lépte a híres és nagyvagyannú Marczibányi-családdal. Magyarországi legtekintélyesebb, jelenben szerepét élő emberei voltak. Így rokoni kapcsolataik fűzik a nagy hagyományokhoz a gróf Pongrácz, Madács, herceg Eszterházy, gróf Belezny és Majthényi-családokat is.

Kolozsvári érdekeltje is van az örökösödési ügynek

Tudomásunkra jutott, hogy az örökösödési tárgyalásoknak evidély, illetőleg kolozsvári vonatkozásai is vannak.

Ifj. Szász Istváné, Horth Idy, a kolozsvári Magyar Színház egykori kitűnő művésznője ugyanis

születén vérokonos, illetve törvényes örökös a nagynevű adományozónak.

Felkeresők tehát és megérdeztük, hogy milyen álláspontot szándékozik elfoglalni az utóbbi kételkedés ellen az egyik legérdekesebb és legszabású örökösödési ügyben.

— Sajnos, nem áll módomban körzetkülső felvilágosítást nyújtani — mondotta Szász Istváné-Horth Idy — mert időszertelennek tartanám az eseményeknek elébe vágni. Egyébként is hálás Istennek életemben vannak szüleim, akik a kérdéses ügyben hivatalos megítélés a szükséges lépéseket.

További érdeklődésükre közöljük, hogy nagyanyja Majthényi Ida, Grassalkovich Antal, Zsuzsanna nevű lányának, a Belezny grófnak meny feleségül, szépunkája volt. Ezen a réven tehát a nagy hagyományok, aki fia örökösöké.

kül hált meg, ő is törvényes örökös. Itt említtük meg, mint a fentiekből igen érdekes módon kötődik, hogy

Szász Istváné a nagy magyar kultúrörökség, Madács Imrével közös törzsből származik.

— Vannak-e még Erdélyben más érdekeltek is? — tesszük fel a következő kérdést.

— Kiára huzomom kíván, ha Szász József magyarbükösi földbírtokos felesége, tudtommal nincsenek. De mint minden hasonló alkalommal, bizonyára most is fog meg más illetékes vagy illetéktelen reflexiók jelentkezni.

— Mégis, milyen lépéseket szándékozik a továbbiak folyamán tenni? — kérdeztük befejezésül.

— Ismétlem — felelt Szász Istváné — helytelennek tartanám egy szó és az ügy érdemi részéről beszélni. Az illetékesek bizonyára meg fogják találni azt az utat, mely a nemzeti és kulturális érdekek szem előtt tartásával a nagy hagyományok emlékeinek és felülemelkedési szellemének is megfelelt.

(v. j.)

A magyar kultuszminiszter törvényjavaslatot nyújtott be a Nemzeti Színház telkének értékesítéséről, miután az új Nemzeti Színház felépítésére vonatkozó véleménye szerint alkalmasnak volt. A törvényjavaslat indoklásában idézi ugyan az ajándéklevélben foglalt rendelkezési jogot, mégis az adományozónak a mostani viszonyok között "lehetetlen" szándékát veletlenségben hozni az: a megítélés, hogy a Nemzeti Színház részére valamely formában hasznosítsák ugyan a telket, de az új Nemzeti Színház ne oda építkezzék fel. Néhai Grassalkovich III. Antal herceg jogutódainak egy része, akiket Vitányi Béla dr. nyugalomba vonult igazgatásigazgató tanácsos és a rokonok részéről Tóth Imre dr. képvisel, a magyar kultuszminiszterhez egyezségi ajánlatot nyújtottak be, amelyben felajánlják a telk felszabadítását, de a telk jogorvoslati érdekében egyházi adókat, valamint az eddig ültetvények hasznosított telk jövedelmének egy részét kéri. A Grassalkovich jogutódok véleménye szerint az az a tény, hogy a kultuszminiszterium a Nemzeti Theatrumot nem az eredeti adománytelken, hanem másutt akarja felépíteni. A rendelkezési jog az egész telk és az összes eddigi ültetvények jövedelmek tekintetében visszavonható. A nagynevű jogutódok szándékára, továbbá az új Nemzeti Színház felépítéséhez fűződő kulturális célra való tekintettel a jogutódok azonban egyezségi ajánlatot tesznek. Parlamenti, valamint jogászörökben nagy érdeklődéssel néznek az egyezségi ajánlat tárgyában várható kultuszminiszteri döntés elé és az egyezségi ajánlatot tevő jogutódok reménye az, hogy a kormány megvalósítja majd a megítélés általánosan az adománytelk szigorúan értelmezendő kikötését, a mostani

Nőtha? BEDÖRZSÖLÉS HORIA-VAL

Boros György unitárius püspök nyugalomba vonul

Szent-Iványi József főgondnok is lemondott állásáról

CLUJ-KOLOZSVÁR, december 22. Dr. Boros György unitárius püspök már hónapok óta szabadságon van. Szabadságideje december végén tel vala le. Az egyházi azonban szabadságának április 15-ig való meghosszabbítását kérte az unitárius egyház képviselő tanácsától. A képviselő tanács teljesítette püspök kérését és meghosszabbította egyházi szabadságát. Ezzel egyidejűleg az unitáriusok nyugdíjintézetéhez is pénzt nyújtott be a püspök a bejárta, hogy április 15-ével, megro egyszéki állapodásra való tekintettel,

A legjobb sport-

Areca-RIP

A leszármazási táblán látható a családi érintettség. A pert a második világháború szakította félbe. Anyám már akkor is csakolyan feltétellel ment bele a közös pereljárásba, ha a „nemzeti érdeket figyelembe veszik”.

Érdekes módon a rendszerváltás előtt éppen Leányfalun a tanácselnök – érintettségemről mit sem sejtve – érdekességként mutatott egy folyóiratot (Talán Budapest volt a címe) amelyben az akkori tervek kapcsán emlegették, hogy a család jogainak érvényesítése megoldandó probléma lehet. Feltehetően a külföldi leszármazottakra gondolhattak. Én persze mélyen hallgattam. Még csak 1987 körül jártunk.

De a családi vonatkozások felsorolásában elégedjünk meg ennyivel.

Gondolati zárásként ismét visszatérek a Grassalkovichokhoz.

Ők Máriabesnyő kegytemplomának kriptájában várják a feltámadást.

**A MÁRIABESNYŐI TEMPLOMKRIPTA
ŐRZI ÉRDEKES LAKÓINAK ÁLMÁT**

A kripta az altemplomból nyílik. Itt helyezték végső nyugalomra I. Grassalkovich Antalt, majd feleségét, Klobusiczky Teréziát. Koporsóikat vörös és fekete márványból faragott, családi címerekkel díszített síremlék foglalja magába, amelyet a gróf jó barátja, Migazzi bíboros készíttetett 1772-ben, I. Grassalkovich halálának első évfordulóján. Alkotója Johann Georg Dorfmeister.

A későbbi Grassalkovichokat utóbb hozták Máriabesnyőre.

A síremléktől balra található II. Grassalkovich Antalnak és feleségének, Eszterházy Anna Máriának rézkoporsója. A jobboldali koporsókban III. Grassalkovich Antal és felesége, Eszterházy Leopoldina nyugszanak.

A gyönyörűen restaurált gödöllői kastély ma nemzeti büszkeségünk, s otthont adott első Uniós elnökségünknek is.

Hogy egy pazarló, elbizakodott és létrehozóinak hagyományait feledő, globalizált Európában lesz-e még erre alkalom, azon éppen olyan érdekes elgondolkodni, mint azon, hogy a Grassalkovichok történetének és korának milyen máig érvényes tanulságai lehetnek.

A RESTAURÁLT KASTÉLY, PARK FELŐLI HOMLOKZATA

Leányfalu, 2013. szeptember 10.

Szász István Tas